

НА ДОПОМОГУ ВИКЛАДАЧУ

Вимоги до сучасного уроку

1. Забезпечення єдності теорії і практики.
2. Чітка постановка дидактичної мети і задач уроку та їх ефективна реалізація.
3. Науковість викладання на основі НТП галузі.
4. Застосування найбільш ефективних форм, методів та засобів навчання з метою раціональної реалізації поставлених задач уроку.
5. Проблемно-пошуковий підхід до вивчення учнями нового навчального матеріалу.
6. Ефективне використання сучасного дидактичного та матеріально-технічного забезпечення.
7. Формування в учнів знань, умінь, навичок на основі самостійної і усвідомленої активності.
8. Випереджаючий характер навчання.
9. Інтегрований і системний підхід у навчанні професії на основі ефективної реалізації міжпредметних зв'язків.
10. Диференційований і індивідуальний підхід до учнів у процесі навчання.
11. Раціональне використання урочного часу шляхом планування чіткої дидактичної структури уроку.

Принципи професійного навчання

Принципи навчання – це вихідні положення навчання, якими повинні користуватися педагогічні працівники при плануванні і організації освітнього процесу.

В умовах сучасного професійно-технічного навчання пріоритетними є такі принципи:

- політехнічний характер навчання;
- відповідність державним стандартам ПТО;
- науково-технічна спрямованість;
- системність і послідовність навчання;
- усвідомлене та активне засвоєння З,У,Н;
- принцип випереджуючого навчання;
- пізнавально-творчий, розвиваючий характер навчання;
- навчання в процесі виробничої діяльності;
- поєднання наочності з розвитком абстрактного мислення;
- доступність і посиленість навчання;
- індивідуальний підхід до особистості учнів.

Цілі теоретичного навчання

Навчальна мета передбачає:

- засвоєння міцного та усвідомленого обсягу загальнотехнічних та спеціальних знань за обраним фахом;

- оволодіння культурою розумової діяльності, формування науково обґрунтованого світогляду;
- формування знань, умінь і навичок планування і здійснення теоретичного процесу навчання;
- формування вмінь і навичок щодо застосування теоретичних знань на практиці;
- формування готовності до оволодіння сучасною технікою і технологією виробництва.

Розвиваюча мета передбачає формування:

- раціонального мислення ;
- пізнавальної активності та самостійності;
- уваги, спостережливості;
- критичного, аналітичного та логічного мислення;
- вмінь та навичок до самоконтролю та планування своєї діяльності;
- творчого мислення.

Виховна мета спрямована на виховання:

- культури освітнього процесу;
- поваги до праці, обраної професії;
- моральних якостей учнів як особистостей;
- дисципліни, сумлінності, відповідальності, ініціативи тощо.

Методи теоретичного навчання

Метод навчання – система упорядкованої взаємопов’язаної діяльності педагога і учнів, спрямованої на вирішення задач освіти, виховання і розвитку учнів у процесі навчання.

Методи навчання здійснюються через різні прийоми. Прийом – окрема визначена дія, складова процесу будь-якого методу навчання.

Можна виділити основні групи методів навчання:

- методи організації і реалізації навчально-пізнавальної діяльності;
- методи стимулювання і мотивації освітньої діяльності;
- методи контролю і самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності.

Методи організації і реалізації навчально-пізнавальної діяльності

1. За джерелом знань: словесні, наочні, практичні.

Словесні методи.

Розповідь – усне оповідне викладання навчального матеріалу, що не супроводжується запитаннями учнів.

Види розповіді:

- розповідь-вступ – характеризується стислістю, ясністю, емоційністю викладання, мета якого є підготувати учнів до сприйняття більш складного навчального матеріалу та викликати цікавість до нової теми;
- розповідь-викладення розкриває зміст нової теми за визначеним логічним планом з підкресленням головних, суттєвих фактів;
- розповідь-заключення підсумовує головні думки, робить заklючення, дає завдання для послідовної самостійної роботи учнів.

Методичні прийоми при розповіді:

- викладення інформації;
- активізація уваги;
- прийоми прискорення запам'ятовування (асоціативні, ситуативні);
- логічне порівняння;
- виділення головного;
- резюмування.

Навчальна лекція – усне викладення навчального матеріалу, особливість якого є велика ємність, логічна побудова фактів, доказовість узагальнень, складність.

Методичні прийоми:

- усне викладення інформації;
- підтримка уваги учнів на протязі тривалого часу;
- активізація мислення учнів;
- прийоми забезпечення логічного запам'ятовування;
- переконання, аргументація;
- доказ;
- класифікація, систематизація, узагальнення.

Бесіда – передбачає розмову викладача з учнями і організується за допомогою ретельно продуманої системи запитань, що поступово підводять учнів до засвоєння системи фактів, нових понять, закономірностей.

Методичні прийоми:

- постановка запитань (головних, додаткових, настановчих);
- обговорювання відповідей та думок учнів;
- корекція відповідей;
- формулювання підсумків бесіди;
- згадування, запам'ятовування, систематизація, узагальнення.

Наочні методи – це візуальне сприйняття дійсності, поєднання наочного сприйняття і слова. Основні форми поєднання наочності і слова:

- за допомогою слова викладач керує спостереженням за учнями, а знання про сам об'єкт, що вивчається, учні добувають із самої наочності об'єкту;
- наочні об'єкти використовуються як підтвердження словесного викладання;
- наочні об'єкти доповнюють словесні пояснення у тих випадках, коли слово не може з достатньою повністю охарактеризувати явище;
- наочні об'єкти використовуються як засіб об'єднання, узагальнення окремих словесних інформацій.

Практичні методи (індуктивний – від окремого до загального; дедуктивний – від загального до окремого) застосовуються через такі методичні прийоми:

- постановка задач;
- планування їх виконання;
- оперативне стимулювання;
- регулювання і контроль;
- аналіз підсумків практичної роботи;
- виявлення причин недоліків;
- коректування практичної діяльності.

Індуктивні і дедуктивні методи характеризують спроможність розкриття логіки руху змісту навчального матеріалу. Їх застосування означає вибір визначеної логіки розкриття змісту теми, що вивчається: від окремого до загального і від загального до окремого.

Дедуктивний метод сприяє більш швидкому (у порівнянні з індуктивним методом) вивченню навчального матеріалу, формуванню абстрактного мислення.

Застосовується:

- при рішенні задач, що потребують виявлення причин та наслідків з більш загальних положень;
- при вивченні теоретичного матеріалу.

2. Методи за характером пізнавальної діяльності:

- пояснювально-ілюстративний;
- репродуктивний;
- частково-пошуковий;
- дослідницький.

Мета реалізації цього класу методів – збудити цікавість учнів та перевести її до стадії допитливості.

Цікавість у всіх її проявах на всьому етапі навчання обумовлюється основними обов'язковими компонентами:

- позитивні емоції по відношенню до навчальної діяльності;
- наявність пізнавального аспекту цих емоцій;
- наявність безпосереднього мотиву, що йде від самої діяльності.

При цьому використовуються такі методичні прийоми:

- утворення на уроках ситуацій цікавості за допомогою введення у навчальну інформацію цікавих прикладів, фактів, досвіду;
- введення цікавих аналогій;
- використання прийому здивування;
- співставлення наукових та життєвих тлумачень природних явищ;
- прийоми художньої образності.

3. Проблемно-розвиваючі методи:

- монологічне проблемне викладення;
- діалогічне проблемне викладення;
- евристичний;
- алгоритмічний;
- програмований.

При цьому можуть бути застосовані такі методичні прийоми;

- утворення проблемної ситуації;
- організація колективного обговорення можливих гіпотез рішення;
- вибір оптимальних рішень;
- висунення готового проблемного завдання.

Проблемна розповідь (лекція) – викладач по ходу пояснення розмірковує, доводить, узагальнює, аналізує факти і веде за собою мислення учнів.

Евристична проблемна бесіда – викладач становить перед учнями ряд послідовних і взаємопов'язаних питань, у відповідях на які вони повинні висловлювати свої припущення та пропозиції і намагатись самостійно довести їх справедливність.

Проблемно-пошукові справи можуть бути застосовані у тих випадках, коли учні можуть самостійно за завданням викладача виконати окремі види дій, що підводять їх до засвоєння нових знань, закріплення та поглиблення нової навчальної інформації.

Дослідницькі лабораторні роботи використовуються з метою розвитку вмінь і навичок творчої науково-пізнавальної діяльності, сприяють більш усвідомленому і самостійному оволодінню З,У,Н. ,

Алгоритмічний метод полягає у тому, що новий навчальний матеріал розподіляється на частини, вивчення яких здійснюється у строгій логічній послідовності, причому кожна частина насичена проблемними запитаннями, ситуаціями, завданнями.

Програмований метод – це створення різноманітних програм вивчення одного і того ж навчального матеріалу в залежності від інтелекту учнів, часу вивчення і виробничих ситуацій

4. Методи активного навчання:

Традиційні (не імітаційні):

- практичний;
- частково-пошуковий;
- евристичний;
- дослідницький;
- проблемний та інш.

Імітаційні:

- не ігрові: аналіз конкретних ситуацій, імітаційні справи, імітаційний індивідуальний тренаж;
- ігрові: ділова та рольова гра, виробнича нарада, тематичні ігри тощо.

Особливості методів активного навчання:

- вимушений характер активності учнів;
- тривалість активності учнів;
- висока емоційність;
- нетрадиційний контроль З,У,Н;
- тривалість співпраці і спілкування педагога і учнів;

- максимальна можливість для творчої діяльності і самостійності учнів.

Критерії вибору методів навчання:

1. Відповідність методів принципам навчання.
2. Відповідність методів цілям і задачам навчання.
3. Відповідність методів змісту теми, що вивчається.
4. Відповідність навчальним можливостям учнів: інтелектуальним, віковим, психологічним, рівню підготовленості.
5. Відповідність наявним умовам та відведеному для навчання часу.
6. Відповідність дидактичному та матеріально-технічному забезпеченню курсу, що вивчається.
7. Відповідність можливостям самих викладачів: досвіду, рівню наполегливості, педагогічним здібностям, особистим якостям.
8. Відповідність періоду навчання.

ТИПИ І ВИДИ УРОКІВ

У сучасній дидактиці та педагогічній практиці найбільш розповсюджена класифікація уроків згідно визначення основної дидактичної мети, що вирішується на тому чи іншому уроці. Така класифікація характерна і для загальнотехнічних і спеціальних навчальних дисциплін, що мають складну багатокomпонентну структуру і визначають велику розмаїтість дидактичних цілей.

Отже, тип уроку визначається основною дидактичною метою, а вид – методом його реалізації (або вказує на методику його проведення)

Класифікація типів і видів уроків теоретичного навчання

Тип уроку	Основна дидактична мета	Вид уроку
Урок засвоєння нового матеріалу	Сприяння і первинне усвідомлення нової навчальної інформації, запам'ятовування основних суттєвих факторів, понять, закономірностей	– розповідь – лекція – бесіда – кіно – екскурсія
Урок закріплення і удосконалення нових З,У, Н	Вторинне усвідомлення нового навчального матеріалу шляхом відтворення та застосування набутих знань у практичній діяльності, набуття їх міцності	– лабораторно-практичні заняття – самостійна робота – вправа – семінар – бесіда
Урок узагальнення і систематизації нових З,У,Н.	Узагальнення і систематизація набутих З,У,Н за темою програми, розвиток творчості та усвідомленої активності учнів, більш глибоке розкриття вузлових питань теми	– ділова гра – конкурс – конференція – аналіз – конкретних ситуацій

Контрольно-перевірочний урок	Виявлення рівня усвідомленості та глибини знань, перевірка і оцінка умінь і навичок практичного їх застосування, отримання даних для атестації учнів	<ul style="list-style-type: none"> – контрольна робота – опитування – залік – іспит – анкетування – конкурс – ділова гра
------------------------------	--	---

Комбінований урок	Вирішуються декілька дидактичних цілей попередніх типів уроків	Використовуються елементи деяких попередніх видів уроку
-------------------	--	---

У сучасній дидактиці вживається поняття «синтетичний урок». Це не комбінований урок. Сутність синтетичного уроку полягає в тому, що повторення попереднього навчального матеріалу, як правило, зливається із введенням нової навчальної інформації, при цьому відбувається непомітне «входження» учнів у нову тему. Вивчення нового матеріалу, таким чином, починається вже на етапі актуалізації опорних знань. У свою чергу закріплення нового матеріалу відбувається одночасно (паралельно) з його поясненням і повторенням попереднього навчального матеріалу.

Синтетичному уроку характерні ознаки проблемного уроку, на якому майже завжди спостерігається складне переплетення майже всіх етапів навчального процесу, свого роду комплексність.

При проведенні синтетичного уроку важливу роль відіграють міжпредметні зв'язки.

За формою проведення можна окремо виділити такі групи нетрадиційних уроків:

- уроки у вигляді змагань та ігор (конкурси, турніри, ділові ігри, вікторини то ідо);
- уроки у вигляді публічного спілкування (прес конференції, аукціони, мітинги, дискусії, громадський контроль тощо);
- уроки, що спираються на фантазію (урок – казка, урок – легенда, урок – винахід тощо);
- уроки, комбіновані з іншими організаційними формами навчання (урок – консультація, урок практикум, урок – залік тощо);

- уроки, основані на імітації діяльності проведення громадсько – культурних заходів (заочна екскурсія, подорож у часі, інтерв'ю, репортаж тощо);
- уроки, в основі яких – нетрадиційна діяльності учнів (уроки взаємонавчання, уроки співпраці, уроки самоуправління тощо);
- інтегровані, бінарні уроки.

Дидактична структура уроку

Сутність дидактичної структури полягає в тому, що вона є алгоритмом організації і проведення уроку. Загальна структура розкривається і конкретизується у методичній підструктурі уроку, елементами якої будуть різноманітні види діяльності викладача і учнів.

Схема взаємозв'язку дидактичної структури і методичної підструктури уроку

Дидактична структура	Організаційна частина	Актуалізація знань	Формування нових знань	Застосування знань, формування вмінь і навичок	Підведення підсумків
	О. Ч.	А. З.	Ф. Н. З.	З. Н. З.	П. П.
Методична підструктура	<ul style="list-style-type: none"> – перевірка наявності учнів – перевірка готовності до занять 	<ul style="list-style-type: none"> – повідомлення теми програми і уроку – цільова установка – опитування – повторення попереднього навчального матеріалу 	<ul style="list-style-type: none"> – пояснення – демонстрація – виявлення доступності нового матеріалу 	<ul style="list-style-type: none"> – рішення пізнавальних задач – виконання вправ – самостійна робота здобувачів освіти 	<ul style="list-style-type: none"> – аналіз того, що зроблено на уроці – аналіз помилок і їх причин – оцінювання роботи здобувачів освіти – оголошення домашнього завдання

Примітка. Такий розподіл уроків по типам по суті досить умовний тому, що деякі типи уроків у «чистому вигляді» вживаються досить рідко.

Дидактичні вимоги до структури уроку

1. Структура уроку повинна відображати логічну послідовність всіх кроків навчання.

2. Кількість структурних елементів на уроці повинна бути оптимальною: урок не треба надмірно перевантажувати структурними елементами, але і не робити його довгий час одноманітним.

3. Тривалість кожного структурного елементу залежить від його змісту і ролі у досягненні основної дидактичної мети уроку.

4. Структура уроку повинна бути гнучкою: педагог повинен мати можливість оперативно змінити заплановану раніше структуру уроку в залежності від ситуації.

5. Зміст кожного структурного елементу повинен бути логічним, доступним і посильним.

Міжпредметні зв'язки на уроках теоретичного навчання

Міжпредметні зв'язки (МПЗ) – це зв'язки між основами наук навчальних дисциплін, а точніше – між структурними елементами змісту, що відображений у поняттях у поняттях, нових фактах, законах, теоріях.

МПЗ у системі ПТО встановлюються та реалізуються між структурними елементами, що відображають міжнаукову взаємодію і знання про виробничу професійну діяльність.

Характерна особливість змісту професійного навчання його комплексність, тому у процесі реалізації МПЗ на уроках загальнотехнічних і спеціальних дисциплін слід додержуватись принципу комплексності міжпредметних зв'язків.

Класифікація міжпредметних зв'язків

Виходячи із методичного різноманіття МПЗ, слід виділити такі їх види:

- локальні (внутрішньосистемні);
- внутрішньопредметні;
- міжпредметні;
- міжциклові (міжсистемні);
- зв'язки теоретичних предметів і виробничого навчання.

За змістом МПЗ розподіляються:

- теоретичні;
- об'єктивні (вивчається один об'єкт у різних предметах);
- єдність наукового підходу у різних предметах;
- використання одного і того ж прийому діяльності при вивченні різних предметів.

За часом використання:

- попередні (спадкоємні);
- супутні (паралельні);
- перспективні.

АЛГОРИТМ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧА ДО ЗАНЯТЬ

Готуючись до уроку, викладач повинен:

- проаналізувати підсумки попередніх занять з метою виявлення недоліків та їх причин і внесення змін у наступний урок; визначити основну дидактичну мету уроку;
- визначити тип, вид і структуру уроку та час, відведений на проведення кожного його елементу; скласти план уроку;
- вивчити науково-технічну та методичну літературу, а також матеріали з передового досвіду за темою уроку;
- намітити практичні роботи, вправи, завдання для самостійної роботи учнів у процесі закріплення нового матеріалу;
- підготувати дидактичне і матеріально-технічне забезпечення уроку; визначити міжпредметні (внутрішньопредметні) зв'язки та прийоми їх реалізації на уроці; визначити типові помилки, яких допускаються учні під час вправ, намітити засоби їх попередження;
- приготуватися до показу на уроці наочних засобів, експериментів, нових прийомів розумової та практичної діяльності; визначити зміст і обсяг домашнього завдання учнів; спланувати контроль якості З,У,Н учнів на уроці.

Вимоги до змісту структурних елементів уроку теоретичного навчання

Актуалізація знань

Основною метою цього структурного елементу є підготовка учнів до наступного сприйняття нової навчальної інформації.

Послідовність проведення його така:

- повідомлення теми програми і уроку;
- цільова установка, сутність якої не стільки у вивченні нової навчальної інформації, скільки у практичному застосуванні набутих знань у професійній діяльності (іншими словами цільова установка – це мета + мотивація);
- перевірка знань, умінь і навичок учнів за матеріалом попередніх уроків шляхом реалізації МПЗ;
- пояснення характеру та призначення наступної роботи учнів на уроці.

Формування нових знань

Перед повідомленням нової навчальної інформації викладач повинен ретельно проаналізувати її зміст.

Існує декілька видів аналізу змісту:

- понятійний аналіз – це виділення основних понять, фактів, закономірностей;
- логічний аналіз – розташування виділених факторів у логічній послідовності їх викладення з урахуванням МПЗ. При встановленні послідовності викладення треба додержуватися правила: матеріал, який може бути засвоєний учнями без зв'язку з іншими предметами, викладається першим;
- психологічний аналіз – це продовження і конкретизація логічного викладення нової навчальної інформації, визначення проблемності навчального матеріалу і психологічної готовності учнів до самостійної пізнавальної діяльності;
- дидактичний аналіз – полягає в тому, що викладач уточнює дидактичну мету уроку, визначає прийоми і методи пояснення нової інформації, передбачає можливі гіпотези, припущення і запитання учнів по ходу пояснення, визначає джерело додаткової інформації.

Послідовність проведення цього структурного елемента така:

- повідомлення нової навчальної інформації із залученням дидактичного забезпечення;
- показ нових прийомів та засобів розумової і практичної діяльності учнів для застосування набутих знань;
- повідомлення даних передового досвіду за темою уроку;
- опитування учнів з метою перевірки засвоєння ними нової інформації;
- пробне виконання учнями нових прийомів та засобів розумової і практичної діяльності;
- відповідь на запитання учнів.

Закріплення нової інформації

Основна мета цього структурного елемента – формування вмінь і навичок учнів по практичному застосуванні набутих знань. При цьому здійснюється інструктивна діяльність викладача і мотиваційна діяльність учнів.

Реалізація цього структурного елемента передбачає:

- видання завдань для самостійної роботи;
- пояснення послідовності їх виконання;
- перевірка правильності виконання учнями вправ їх самостійної роботи;
- перевірка вмінь і навичок користування лабораторним знаряддям, креслярським інструментом, засобами ТЗН та інше;
- перевірка правильності організації робочих місць учнів та додержання ними правил техніки безпеки; перевірка та оцінка робіт учнів.

Під час самостійної роботи учнів викладач повинен:

- включатися в роботу кожного учня, не випускаючи з поля зору роботу всієї групи;
- розвивати у учнів здібності аналізувати свою роботу;
- спонукати учнів до самостійності і творчої активності;
- спостерігати за раціональним використанням учнями робочого часу;
- спонукати учнів до самоконтролю, формувати вміння знаходити причини помилок та засоби їх усунення.

Підведення підсумків

Основна мета – на основі досягнень і недоліків: показати учням, чому вони навчилися, рівень їх усвідомленості і творчої активності. При цьому викладачеві необхідно додержувати педагогічний такт і не акцентувати увагу на помилках учнів, якщо їх причиною є недосвідченість. Крім того рекомендується широко практикувати порівняння робіт, виконаних учнями, із зразками.

Таким чином, підведення підсумків передбачає:

- аналіз практичної діяльності учнів у застосуванні нової інформації, що вивчалась на уроці;
- аналіз причин типових помилок учнів та засобів їх усунення;
- повідомлення та обґрунтування оцінок, отриманих учнями на уроці;
- оголошення домашнього завдання з інструкцією про засоби його виконання.